

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Cilt: 6, Sayı: 1, 2017
Sayfa: 641-651

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[05-04-.2017] – [05-04-2017]

İsra ve Miraç'ta Süleyman Mâbedi ve Mescid-i Aksa'nın Varlığı Meselesi

Mustafa YİĞİTOĞLU

Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Asst.Prof. ,Karabuk Univ. Theology Faculty

mustafayigitoglu@karabuk.edu.tr

Öz

Yahudi Kutsal Kitabı'nda Kral Davut'un yapmak istediği; fakat oğlu Kral Süleyman tarafından inşa edilen ve kendi ismiyle adlandırılan bu tapınak, hiç şüphesiz dün olduğu gibi bugünde önemini muhafaza etmektedir. Yahudiler açısından Süleyman Mabedi ne denli önemli ise Müslümanlar için de o denli önemlidir. Zira, etrafının mübarek kılındığı bu belde ve mabed İslam'ın en önemli üç mescidinden biri olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç hadisesinde söz konusu mekân, bu yer olarak bilinmektedir. Mâbedin tarihi süreç içerisinde varlığı meselesi hiç şüphesiz tartışmalı mevzular arasındadır. M.S. 70 yıllarında Herod yönetimince mabedin tahribi ve 132 senesinde ise Romalılarca tamamen yıkılmasıyla bu bölgede herhangi bir tapınağın mevcut olmadığı bilgiler çeşitli kişilerce söylenmektedir. Bilhassa İslam'ın Peygamberi Hz. Muhammed'in İsra ve Miraç bahsinde söz konusu olan Mescid-i Aksa'nın yokluğu hususundaki iddialara karşın çeşitli malumatlar aktararak konu üzerine ifade edilen bazı tartışmalara açıklık getirmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Mabedi, Mescid-i Aksa, İsra ve Miraç, Yahudilik, İslam, İliya.

The Question of the Existence of Temple of Solomon and al-Masjid al-Aqsa at the Time of Isra and Miraj

Abstract

The Jewish Holy Book refers to a temple which King David wished to build but erected by his son, King Solomon and named after him. As it was in the past, the temple enjoys a great significance in the eyes of Jews today. On the other hand, according to Muslims *al-Masjid al-Aqsa* (lit. the farthest mosque) is just as a religious value of utmost importance as the Temple of Solomon for Jews. It is due to the fact that the vicinity of the mosque of *al-Aqsa* is proclaimed holy by Qur'an and the mosque is third of the holiest mosques on earth as mentioned by the Prophet Muhammad (pbuh). Furthermore it is believed by Muslims that the miraculous journey of the Prophet known as *Isra* (lit. walking at night) and *Miraj* (lit. a vehicle of ascension) took place around this mosque. In the course of time the question of the existence of the temple of Solomon has been one of the highly controversial subjects between Jews and Muslims. Expressed by various scholars that there has been never a temple in this area since the complete demolition of the temple of Solomon that was destroyed by Herod's rule in A.D. 70 by Romans in A.D. 132. This paper endeavors to clarify some arguments expressed on the subject in question by presenting a variety of information which deny the allegations about the mosque of al-Aqsa that is particularly mentioned in the miraculous journeys of the Prophet of Islam Muhammad (pbuh) called *Isra* and *Miraj*.

Keywords: Solomon Temple, al-Masjid al-Aqsa, Isra and Mi'raj, Judaism, Islam, Aelia.

Giriş

Kral Davut'un yapmak istediği; fakat oğlu Kral Süleyman tarafından vücuda getirilen, Süleyman Mâbedi diye adlandırılan, bu tapınak, hiç şüphesiz dün olduğu gibi günümüzde de ehemmiyetini korumaktadır. Bu mâbedin ve etrafının tarihte geçirdiği süreç, üç büyük din müntesiplerini ilgilendiren bir mevzudur. Bilhassa İslam'ın Peygamberi Hz. Muhammed'in İsra ve Miraç bahsinde söz konusu olan Mescid-i Aksa'ya Müslümanlar tarafından ayrıca değer atfedilmektedir. Çünkü burasının Kur'an-ı Kerim'de zikredilen mescidin, yani Süleyman Mâbedi olduğu görüşüdür.¹ Ayrıca, mukaddes olarak bilinen bu topraklar birçok peygambere ev sahipliği yapmasıyla her zaman din müntesiplerinin nazarlarını çekmeyi başarmıştır. Hassaten Yahudiler için tanrının seçtiği topraklar olarak nitelendirilen Kudüs ve Mâbedi yalnız takdimelerin sunulduğu bir mekân olmayıp yılda üç defa 'Pesah, Şavuot, Sukkot' hac ibadetinin yapıldığı yer olmuştur ve bundan dolayı bütün Yahudi erkeklerin bu mabedde bulunmaları gerekmektedir.² Hz. İsa'nın ise burada vaazlar verdiği, hac ibadetlerine düzenli katıldığı bilinmektedir.³ Hz. İsa'nın yaşadığı ve çarmıha gerildiği topraklar olarak bilinen bu yerler Hıristiyanlık açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Zikredilen topraklar ve mabed, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam açısından değerli olunca, buranın varlığı meselesi de her zaman tartışılan hususlardan olmuştur. Ele alınan konu bakımından Süleyman Mâbedi'nin varlığı Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç hadisesi'nde de tartışılacağı konulardan biridir. Günümüzde de bazı araştırmacılar tarafından birtakım mevzular dile getirilmektedir. Araştırmanın temel maksadı incelenen bu hususa birtakım açıklamalar sunmaktır.

1. Tarihi Süreç

Ursalim⁴ olarak adlandırılan bu toprakların en eski sakinleri olan Kenanlılardan sonra İsrailoğulları buraya gelmişlerdir.⁵ İsrâiloğulları yerleşik hayata geçmelerine ve Kral Süleyman tarafından tapınağın inşa edilmesine kadar göçebe bir yaşam sürmelerinden dolayı, ibadet edebilmeleri maksadıyla konaklama noktalarına ve önem attıkları, Şekem, Beytel, Mamre ve Berşeba gibi, yerlere çeşitli ibadet mekanları yapmışlardır.⁶ Yahudilerin ibadet yeri bakımından en önemli ilk değişiklik Mûsâ dönemi ile birlikte farklılık göstermektedir. Zira, Mûsâ, Mısır'dan

¹ Nebi Bozkurt, "Kur'an ve Sünnet'te Mescid Kavramı", *Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami-İlmi Toplantı*, (Üsküdar, 18-19 Ekim 2008), s.86.

² Çıkış, 23/17; Tesniye, 16/16-17.

³ Matta, 21/1-11, 15-17.

⁴ Hamevi, Ebu Abdullah Şehabeddin Yakut b. Abdullah Yakut 626/1229), *Mu'cemü'l-Buldan* I, 3, tahkik: Ferid Abdü'l-Aziz el-Cüdi, Darul-Kütübü'l-İlmiyye, t.y, Beyrut.

⁵ Eldar Hasanoğlu, "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/2, (2015): 127.

⁶ Ahmet Güç, *Dinlerde Mabet ve İbadet*, (2. Basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), s. 102.

kurtulduktan sonra tanrının emri gereği⁷, ibâdetlerin yapılabilmesi ve tanrının da içinde yer alabileceği bir mâbed 'toplanma çadırı' *Ohel Moed*, *Makdis*⁸, *Mişkan*⁹ oluşturmuştur. Mûsâ'nın inşa ettiği bu mâbed, yaklaşık dört asır Yahudilerin başlıca ibâdet merkezi olmuştur. Bu durum, Kral Süleyman'ın Kudüs'te büyük bir tapınak inşa etmesine kadar devam etmiştir.¹⁰

Mâbed, Yahudilerin dini, hukuki ve sosyal alandaki bir merkezidir ve bizzat tanrının kendisi tarafından Kral Süleyman'a verdiği planları üzerine yapılmıştır.¹¹ Bizzat tanrının eli ile gerçekleştirilmiştir. ¹² Çünkü burası tanrı ile halkları arasındaki bağın oluşturulduğu tek mekandır. Zira içerisinde Yahudi Kutsal Kitabı ve mişkanda yer alan kutsal eşyalar bulunmaktadır.¹³ Yahudiler tanrıya sundukları takdimeleri gibi çeşitli dini ritüelleri burada gerçekleştirmişlerdir. Bu nedenle doğal olarak mâbed; ibâdetlerin ifa edildiği, çeşitli sunuların yapıldığı, kurbanların kesildiği, halkın toplanma ve karar alma v.b. mekânı olarak merkezi bir kurum haline gelmiştir. Bundan dolayı da *ebedi mâbed*¹⁴ olarak nitelendirilen Kral Süleyman Mâbedi Yahudiler nazarında devamlı surette ehemmiyetini muhafa etmiş¹⁵, tanrının ebedi sembolü haline gelmiştir.¹⁶

1.1. Mabedin Yapımı ve Sürgün

I. Krallar'da Süleyman Mâbedi ile ilgili açıklamalarda, Sur Kralı Hiram, Davud'un ölümünden sonra oğlunun Kral olması neticesi elçilerini Süleyman'a göndermiş ve Davud'un tanrı adına bir tapınak niyetinde olduğunu söylemiş¹⁷, bu nedenle babasının kendisinden Lübnan'dan sedir ağaçları getirtmesini istemiş ve Kral Süleyman'a bununla ilgili her türlü desteği kendisine sunacağını da belirtmiştir. ¹⁸

⁷ Çıkış, 25/8-9.

⁸ Ahmet Güç, "Mâbed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), c.XXVII, s. 276-280.

⁹ Mişkan (Mishkan-Tabernacle) taşınabilir mâbed veya tapınak gibi anlamlara da gelir.

¹⁰ Toplanma çadırı, (Mişkan) İsrâiloğulları'nın Ken'ân topraklarına girmesinden çok sonra da kullanılmış olup Hâkimler döneminde Şilo'ya, Saul döneminde Nob'a daha sonra Gibeon'a taşınmış nihayet Kral Süleyman onu mabedin içinde muhafaz etmiştir. Geniş bilgi için bkz. Güç, "Mâbed", s. 276-280.

¹¹ I. Tarihler, 28/6.

¹² Alexander Kristianpoller, *Temple in Talmud in Midrash*, (Isaac Landman, Newyork: 1948), s. 196.

¹³ Bkz.I. Krallar, 8/ 2-8.

¹⁴ Hezekiel, 43/7.

¹⁵ I. Krallar, 8: 12-15; I. Krallar, 8/16; Sayılar II 7: 4-11; I.Tarihler, 17/ 3-10. İşaret edilmelidir ki Kudüs'te tapınak yapıldıktan sonra da Yahudiler arasında mabed ve kutsal şehir kültü tam yerleşmemiştir, bu süreç tarih içerisinde aşamalar kaydererek babil sürgünü sırasında tamamlanmıştır. (Eldar Hasanoğlu, s.144-146.)

¹⁶ Max, Margolis, Alexander Marx, *A History of the Jewish People*, (Cleveland and Newyork: Meridian Books, 1962), s. 65.

¹⁷ I. Krallar, 5/1-4; 6.

¹⁸ I. Krallar, 5/7-9.

Kral Süleyman, İsrail halkının Mısır'dan çıkışından dört yüz seksen yıl sonra, krallığının dördüncü yılının ikinci ayı olan Ziv ayında tapınağın yapımına başlamış, on birinci yılın sekizinci ayı olan Bul ayında tapınak tasarlandığı biçimde bütün ayrıntılarıyla tamamlanmış ve tapınağın yapımı Süleyman'ın yedi yılını almıştır.¹⁹ Kral Süleyman'ın ölümü sonrası İsrail ve Yahuda adıyla ikiye bölünmüş ve Kuzeyde bulunan İsrail Devleti Asurlular tarafından yıkılmıştır. Müteakibinde yaklaşık 150 yıl sonra Nabukadnezar'ın kral olmasıyla Babilliler güneyde yer alan Kral Yehoyakim liderliğindeki²⁰ Yahuda Krallığına (M.Ö. 586/7) son vermiştir.²¹ Neticesi sürgün ve tapınağın yıkılması olan büyük bir felaket yaşanmıştır. Tapınağın içerisinde yer alan kutsal eşyaların Babil'e götürüldüğü bilinmektedir. Kutsal Kitabın içerisinde yer aldığı ahit sandığının ise Babil'e götürüldüğü, mâbedle birlikte parçalandığı veya Maneşsa tarafından alındığı rivayet edilmektedir.²²

1.2. Sürgünden Dönüş ve II. Mâbed'in Yapımı

Bu sürgün süresince Yahudiler zorla ayrıldıkları toprakları akıllardan çıkarmayıp heran geri dönme umudunu canlı tutmuşlardır. Bu ise devamlı kendilerini her koşula uyum sağlamasına ve ulusal bir hayatın yeniden doğmasına zemin hazırlamıştır.²³ Kral Nebukadnezar'ın M.Ö. 561'de ölümü ile Bâbil Devleti hızla çöküşe geçmiştir²⁴ ve Persler tarafından ortadan kaldırılmıştır.²⁵ Filistin toprakları, Pers imparatorluğu'na ilhak edilmiştir.²⁶ Yahudiler, Kral Koreş'in²⁷ 539 yılında Bâbil'i yok etmesinden, Kudüs'e dönmelerine ve mâbedi tekrar ihya etmelerine müsaade edene kadar uzun bir süre Pers idaresinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.²⁸ Kudüs'e geri dönen Yahudiler mâbedi tekrar inşa etmek istemişlerdir. Kutsal Kitap'ta II. Mâbed'in temelini kimler tarafından ve ne zaman atıldığına dair net bir bilgi de yoktur. Şeşbassar²⁹, Yosadak oğlu Yeşu ve Zerubabel³⁰ isimleri farklı

¹⁹ I. Krallar, 6/15-38. Ayrıca mâbed ile ilgili benzer bilgiler için bkz. Çıkış, 26/33-34; 30/1-3; 25/18-20.

²⁰ II. Krallar, 24/11-14.

²¹ Ronald H. Sack. *Images of Nebuchadnezzar*, (London: Susquehanna University Press, 1991), s.48.

²² Peter R. Ackroyd, *Exile and Restoration/A Study of Hebrew Thought of the Sixth Century B.C.*, (Philadelphia: The Westminster Press, 1975), s. 25.

²³ Grintz Yehoshua "Temple, First Temple", *EJd*, (Celil Roth (ed.), Jerusâlem: Keter Publishing House, 1978), s. 945.

²⁴ Miller J. Maxwell, John Haralsın Hayes, *A History of Ancient Israel and Judah*, (Philadelphia: The Westminster Press, 1986), s. 439.

²⁵ Kenneth G. Hoglund, *Achamenid Imperial Administration in Syria-Palestine and the Missions of Ezra and Nehemiah*, (Atlanta: Scholars Press, 1992), s. 437.

²⁶ Lawrence H. Schiffman, *From Text to Tradition, a History of Judaism in Second Temple and Rabbinic Times*, (USA: Ktav Publishing House, 1991), s. 33.

²⁷ 'Tanrı'nın çobanı, her istediğini yerine getiren, Kudüs ve tapınağının temelini atan' kişi olarak görülmüştür. Yeşeya, 44/28.

²⁸ Miller J. Maxwell, John Haralsın Hayes, s. 437.

²⁹ Ezra, 5/16.

³⁰ Ezra, 3/2 ve 6; Zekeriya, 4/8-10.

metinlerde zikredilmektedir. Sürgün sonrası, Koreş'in izni ve desteğiyle yeniden imar edilen mâbedin Yahudiler açısından merkezi konumu M.Ö. 332'de İskender'in Kudüs'ü işgali ile kesintiye uğramıştır.³¹

1.3. Mabedin Yıkılışı ve Roma Dönemi

İskender'in ölümü ile Kudüs tekrar Helen ve Mısırlılar tarafından işgal edilmiştir. Bütün bunlara rağmen mâbed Yahudiler tarafından merkezi önemini hâlâ devam ettirmiştir.³²

IV. Antiokhos Epiphanes'e karşı Yahudilerin Makkabiler önderliğinde, isyan etmeleri ve buradan zaferle çıkmaları kendilerine, Romalıların Kudüs'ü işgali zamanına kadar rahatlatmıştır. Ancak, Roma komutanı Pompey tarafından M.Ö. 63 yılında Kudüs tekrar işgal edilmiş³³, sonrasında komutan Pompey Yahudi kutsallarına yönelik hakâretlerde bulunmuş, özellikle mabedin en kutsal mekânı olan Kutsallar Kutsalı kısmına girmiş, din adamlarını öldürterek çeşitli ibâdetleri yasaklamıştır. Sonra sırasıyla Crassus, Julius Ceasar ve nihayet Herod idarenin başına geçmiştir.³⁴

M.Ö. 37-4 yıllarında yönetici olan Herod, Kudüs'ü imar etmek istemiş, inşa edilen mâbedin kafi gelmediğini de belirterek burayı yeniden yapmak istemiştir.³⁵ Yaklaşık olarak inşaatı kırkaltı sene, detaylarının tamamlanması ve süslemeleri ise tapınağın yıkılışına kadar sürmüştür.³⁶

Roma'nın Yahudilere karşı izlediği baskı nedeniyle ilişkiler kopmuş ve Zelotlar (Zeolotlar)³⁷ M.S. 66'da büyük bir isyan başlatarak kendi sonlarını getirmişlerdir.³⁸ M.S. 132 senesinde Bar Kohba önderliğinde Yahudiler Romalılara karşı ayaklanmıştır. Romalıların idarecileriyle toplantılar tertip edilse de Yahudilerin tutumları nedeniyle Kral Süleyman tarafından inşa edilen mâbed tamamen yıkılmıştır.³⁹

Mabedin tamamen yıkımı sonrasında bölgeden çıkartılıp ve sürgün edildikten sonra burası sömürü şehri haline getirilmiştir. Romalıların yıktığı şehir ve mabed yerine yine Romalılar tarafından M.S. 135 bir putperest şehri

³¹ Mustafa Yiğitoğlu, *Yahudilikte Tanrı'nın Yeri: Semavi Mabel*, (İstanbul: Bayem Ajans, 2011), s.34.

³² Suzan Alalu, *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, (İstanbul: Gözlem Gazetecilik ve Yayın A.Ş, 2001), s. 204.

³³ Peter Richardson, *Herod: King of the Jews and Friend of the Romans*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1996), s. 240.

³⁴ Hollis, Christopher, Ronald Brownrigg, *Holy Places*, (New York: Frederick A. Praeger Publisher, 1969), s. 48-49.

³⁵ Richardson, s. 245.

³⁶ Poul Johnson, *A History of the Jews*, (London: Harper Collins Publishers Ltd, 1987), s. 115.

³⁷ Bir Yahudi mezhebi. Geniş bilgi için bkz. A. Agus, "Judaism", *Historical Atlas of the Religions of the World*, (Newyork: Macmillan Publishing Co. 1974), s. 147-148.

³⁸ S. A. Nigosian, *World Religions*, (Edward Arnold (drl.), London, 1975), s. 39.

³⁹ Michael Avi Yonah, "Temple, Second Teple, From the Roman Conquest until the Destruction", *Ejd*, (Celil Roth (ed.), Jarusâlem: Keter Publishing House Jerusâlem Ltd 1978), s. 960.

Aelia Capitolina ve Jüpiter Capitolina'ya ithafen tapınak yapılmıştır.⁴⁰ Hıristiyanlığın kabulü ile bu topraklar bir hac merkezi haline gelmiştir.⁴¹ Yapılan yeni arkeolojik kazılar, Hıristiyan yönetimi altındaki bazı dönemlerde, bir ya da daha çok Bizans kilisesinin, Tapınak Dağı'na inşa edildiğini göstermektedir.⁴²

İmparator Hadrian tarafından yeniden tasarlanan Kudüs şehri ve üzerine inşa edilen Aelia Capitolina Yahudi ayaklanmasından ve sürgününden sonra devam ettirilen Roma'nın bir programıydı. Roma'nın inşa ettiği bu pagan şehri ve tapınağı artık Kral Davut'un ve oğlu Süleyman'ın vücuda getirdiği şehrin ve mabedin yerini almıştır.⁴³ Jüpiter Capitolina'ya ithaf edilen bir tapınak, ardından Merkad-i İsa Kilisesi'nin inşa edileceği yere de Afrodit Mabedi yapılmıştır.⁴⁴ M.S. 333 senesinde Konstantin'in emriyle Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan yerde (Saint Sepulcre, Holy Sepulcher) Merkad-ı İsa (Anastasis) Kilisesi inşa edilmeye başlanmıştır.⁴⁵

2. Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Mescid-i Aksa

Süleyman Mabedi yerine inşa edilen yere ve tapınağa atfedilen, Aelia "İliya" terimi, İmam Buhari tarafından Ebu Süfyan'ın Heraklius ile olan karşılaşmasının anlatıldığı hadiste⁴⁶ zikredildiği bilinmektedir. Ayrıca M. Hamidullah'ın eserinde, Hulefai Raşidin döneminde aynı Aelia teriminin, Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethinde şehrin sakinlerine verdiği ferman ve imtiyaznamelerde de yer aldığı belirtilmektedir.⁴⁷ Mescid-i Aksa, yani Süleyman Mabedi dua evi, ikinci mabed⁴⁸, Beytü'l-Makdis⁴⁹ olarak hadislerde zikredilmektedir. Buna ilaveten Mescid-i Aksa ile ilgili birçok isimlendirmeler de yer almaktadır. Hadislerde de mevzu bahis olan İliya

⁴⁰ H. D. M. Spence-Jones, *The Early Christians in Rome*, (NewYork: John Lane Comp. 1911), s. 77.

⁴¹ Shailer Mathews, Gerald Birney, "Holy Sepulchre", *A Dictionary of Religion and Ethics*, (NewYork: The Macmillan Comp, 1921), s.207.

⁴² Etgar Lefkovits, "Mescid-i Aksa bir Bizans Kilisesinin kalıntıları üzerine mi inşa edildi?", *Jerusalem Post*, Kasım 16, 2008, archived at <<http://www.jpost.com/LandedPages/PrintArticle.aspx?id=120768>>.

⁴³ Spence-Jones, *The Early Christians in Rome*, s. 336. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. H. T. F., Duckworth, *The Church of the Holy Sepulchre*, (London: Hodder and Stoughton,1922), ss.43-70.

⁴⁴ Ö. Faruk Harman, "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002), c. XXVI, s. 325.

⁴⁵ Ö. Faruk Harman, "Kudüs", 325.

⁴⁶ Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhari, *es-Sahih*, Daru Tûki'n-Necat, Beyrut, 1422h. Babu Bedi'l-Vahiy,7.

⁴⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yay, 2004), s.129. Ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, *el-Vesâikü's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebevi ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, (5. bsk., Beyrut, Dârü'n-Nefâis, 1985), s. 487-488.

⁴⁸ Ebu Abdillah Muhammed b. İsmâil Buhari, *el-Câmiu's-Sahih*, Kitâbu ehâdisi'l-enbiyâ,10; 40; Ebu'l-Hasen Müslim b. Haccac, *es-Sahih*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut (ty), Mesâcid, 2.

⁴⁹ Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, (thk. Muammed Avvâme, Beyrut: 2006): c. XIX, 244, no: 37725; Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed Şeybaru, *el-Müsned*, (Beyrut: elMektebetü'l-İslami, 1405/1984)c.V, 387.

ifadesi, bu mescidin adı “İliya Mescidi” olarak da kullanılmıştır.⁵⁰ Mescid-i Aksa'nın, Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebi ile birlikte ziyaret amacıyla gidilebilecek üç mescidden biri; ayrıca yeryüzünde Mescid-i Haram' dan sonra yapılmış ikinci mabed olduğu ifade edilmiştir.⁵¹

Kur'an-ı Kerim'de, bu mekânın İsra Süresinde, Allah'ın kulu olan Hz. Peygamber'in bir gece Mescid-i Haram'dan çevresinin mübarek kılındığı Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü anlatılmaktadır.⁵² Mescid-i Aksa'nın mübarek kılınan çevresine ek olarak “mukaddes toprak”⁵³ ve “iyi güzel bir belde”⁵⁴ şeklinde söz edildiği de bilinmektedir.

Müfessirlerin çoğu, tarafından Mescid-i Aksa'nın bulunduğu bu yerin Hz. Süleyman tarafından yapılan mabedin inşa edildiği bölge olduğunu belirtmektedir.⁵⁵ Ayrıca Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç hadisesinde Allah tarafından bereketli kılınan bu yerde Beytü'l Makdis'te peygamberlere namaz kıldırıldığı bilinmektedir.⁵⁶ Hz. Peygamber Mekke'deki insanlara yaşadığı hadiseleri anlattığında, kendisine inanmayarak Mescid-i Aksa hakkında sorular sorduğu vakit, Allah Resulü'ne o mescidi göstermiş ve kendisi yöneltilen sorulara yanıt verebilmiştir.⁵⁷

3. Tartışma

Ele alınan konu itibariyle Süleyman Mabedi ve Mescid-i Aksa'nın varlığı meselesi hep tartışılmalı bir husus olmuştur. Şii düşüncenin geneli bu mabedin gökte bulunduğunu ileri sürmektedir.⁵⁸ Şia'nın bu iddiası Eski Ahit metinlerinde yer alan fikirlerle aynı doğrultudadır. Çünkü Eski Ahit'te Süleyman Mabedi'nin benzerinin semada olduğunu belirten bir çok pasaj bulunmaktadır.⁵⁹ Sünni alimlerin çoğunluğu ise Mescid-i Aksa'nın bizzat Kudüs'te olduğunu kabul etmektedir. Bazı araştırmacılar ise bu mabedin Kudüs'te değil de Mekke yakınlarında bulunan Cirane bölgesinde olduğunu iddia etmektedirler.⁶⁰ Derinlemesine araştırma yapılmaksızın söylenen bazı

⁵⁰ Muhammed b. Abdillâh Zerkeşi, *İ'lâmu's-Sâcid bi Ahkâmi'l-Mesâcid*, (thk. Ebu'l-Vefâ Mustafa el-Merâğî, Kahire: 1999): 277.

⁵¹ Buhari, *Fazlü's-salat fi mescidi Mekke ve'l-Medine*, 6, Hac, 26, Buhari, *Enbiyâ*, 8/40. Müslim, "Hac", 288, "Mesacid", 2; Nesai, Ebu. Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesai (Mücteba)*, Mesacid, 3

⁵² İsra Süresi, 17/1.

⁵³ Maide Süresi, 5/21.

⁵⁴ Yunus Süresi, 10/93.

⁵⁵ Fahreddin, Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr.1981) c. XX, 147.

⁵⁶ Müslim, *İman*, 259

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 309.; Buhari, *Menakibü'l-Ensar*, 4.

⁵⁸ Tarık Ahmed Hicazi, *Şia ve Mescid-i Aksâ*, (Konya: Meva Yayınevi, 2010): 5-20. Muhammed Hamidullah Mescid-i Aksa'nın semada olduğuna dair görüşleri Şia'nın iddia ettiği ile örtüşmektedir. Geniş bilgi için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yay, 2004

⁵⁹ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Yiğitoğlu, *Yahudilikte Tanrı'nın Yeri: Semavi Mabed*, (İstanbul: Bayem Ajans, 2011)

⁶⁰ İsmail Altun, "Hz. Peygamber Döneminde Kudüs'te Mescid-i Aksa Var mıydı?", *Turkish Studies* 12/2 (2017): 5.

ifadeler, neticesiz tartışmalara sebebiyet verebilmektedir. Özellikle Süleyman Mâbedi'nin M.S. 70 lerde Herod döneminde tahrip edilmesi ve Bar Kohba isyanı M.S. 132 sonrasında tamamen yıkılmasıyla mabedin kesin bir ifade ile var olmadığı sadece yıkıntılarının mevcudiyetinin olduğu şeklinde anlatılması⁶¹, Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç bahsinde hadislerde zikredilen Mescid-i Aksa'ya gelmesi, orada namaz kıldırması ve oradan yükselmesi vakıalarının yadsınması önemlidir. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in Miraç bahsindeki hadislerinin realitesini tartışılır hale getirmektedir. Bir akademisyenin Tv kanalı programında Mescid-i Aksa'nın mevcudiyeti ile ilgili sarf ettiği "İsra'nın kırk yaşındaki, ümmi olan, peygamber geleneğini bilmeyen, sıradan birisini alarak 'bareknâ havlehû' dediği, peygamberler yurduna eklemlemiştir. Ayrıca orada Mescid-i Aksa yoktu. M.S. 70 yılında yıkılmış ve sadece ağlama duvarı kalmış, daha sonra Abdülmelik döneminde de oraya mescid yapılmıştır"⁶² sözleri hayli tetkik edilmesi gereken bir ifadedir. Çünkü önceki pasajlarda Süleyman Mâbedi'nin yıkılması, meskunların sürülmesi sonrasında burada bir *Aelia Capitolina* adıyla şehir kurulduğu ve pagan tapınağının yapıldığı ve bu mabedin Hadislerde de zikredildiği belirtilmişti. Hatta Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethinden sonra oradaki halka verdiği emanlarda da bu *Aelia, İliya* ifadesinin geçtiği de aktarılmıştı. M. Hamidullah, Hz. Peygamber'in semadan dönüşü sırasında peygamberlere imamlık etmek üzere kıldıracağı namazı tasdik etmekle birlikte; Halife Abdülmelik tarafından yaptırılan Kubbet'üs-Sahra'ya verilen adın yaygın hale gelerek Aelia Capitolina isminin çok geçmeden unutulduğunu daha sonra Mescid-i Aksa'nın kullanır hale geldiğini belirtmektedir.⁶³ Zira kendisi Kur'an-ı Kerim'de İsra Süresi'nin ilk ayetinde geçen Mescid-i Aksa ifadesiyle, "Binelerinizi şu üç mescid için hazırlayınız: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa"⁶⁴ hadisinde ifade olunan mescid kavramıyla aynı olmadığını savunmaktadır. Çünkü İmam Buhari'nin hocasının hocası Ebu'l Yeman sağlığında hadisi naklederken "Aelia" tabirini kullanmış ve Mescid-i Aksa ifadesini burada zikretmemiştir.⁶⁵ İbn Kesir ise rivayetlerin belirttiğine göre, Hz. Peygamber'in peygamberlere imamlığını bizzat Beyt-i Makdis'te

⁶¹ Aşır Öreç, "Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın Faziletine Dair Hadisler ve Yorumu", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/ 22, (2016):138.

⁶² Genç İlahiyat Programı, 02.11.2015), <https://www.youtube.com/watch?v=wbooiBJRDJY> (28.03.2017)

⁶³ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s.129.

⁶⁴ Buhari, 20/1, 28/26/4. "Ebû Zer şöyle rivâyet etmiştir: 'Ben; Yâ Resûlallah! Yeryüzünde ibâdet için kurulan ilk mescid hangisidir?' diye sordum. Resûlullah efendimiz (sav); 'Mescid-i Harâm'dır' buyurdu. Sonra hangisi? dedim. 'Mescid-i Aksâ'dır' buyurdu. Sonra ben: Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zaman vardır? dedim. Resûlullah efendimiz: Kırk sene vardır, buyurdu." Ebu Abdullah Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Kitâbu ehâdisi'l-enbiyâ, 60/10.

⁶⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, s.129. "Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Ancak üç mescide ibadet maksadıyla ziyarete gidilir. Biri Mescid-i Haram'a, biri sizin bu mescidiniz, biri de İliyâ'."

gerçekleştiğini belirtmektedir.⁶⁶ Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethinden sonra mabede gelerek mihrapta namaz kıldığı, müminlere sabah namazını kıldırıldığı ve burada dua ettiği de bilinmektedir.⁶⁷ Miraç hadisesinin olduğu dönemlerde ve sonrasında bizzat Kudüs'e gidip orada mescidi gören sahabelerin de olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.⁶⁸

Sonuç

Süleyman Mabedi'nin ve Mescid-i Aksa'nın varlığı üzerine belirtilen görüşlerin çeşitliliği, hiç şüphesiz, bu konu hakkında ifade olunan rivayetlerin adedinin çokluğundan kaynaklanmaktadır. Süleyman Mabedi'nin yıkılması neticesinde yerine Roma'nın, Jüpiter Capitolina'ya ithaf ederek inşa ettiği pagan tapınağı Aelia Capitolina "İliya" mevcudiyetini devam ettirmiştir. Merkad-ı İsa Kilisesi'nin inşa edileceği yere de Afrodit Mabedi yapılmıştır. M.S. 333 senesinde Konstantin'in emriyle Merkad-ı İsa Kilisesi de inşa edilmiştir. M.S. 70 yılında Süleyman Mabedi'nin yıkılması akabinde burada herhangi bir tapınağın olmadığını belirtmek tarihi gerçekliklerle bağdaşmamaktadır. Nitekim bu bölge de Romalılar tarafından çeşitli tapınaklar yapıldığı da bir gerçektir. Her ne kadar Hz. Peygamber'in İsrâ ve Miraç hadisesinde söz konusu mabedin yıkılmış olma ihtimali belirtilse de Hz. Peygamber'in hadislerinde Roma tarafından verilen "Aelia - İliya" isminin mevcut olduğunu bilmek ve hadislerde Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Kudüs'e getirilmesinin gerçekliği kayda değerdir. Ayrıca yukarıda da zikredildiği gibi Ebu Süfyan'ın Heraklius ile olan karşılaşmasının anlatıldığı hadiste; Halife Ömer'in Kudüs'ün fethi sonrasında meskun halka verdiği emannamelerde bu ismin tekrar tekrar geçmesi; Hz. Peygamber'in Miraç'tan sonra Mekke'deki müşriklerin yaşanan bu olaya inanmadıkları için Hz. Peygamber'e sorular yönelmesi ve nihayetinde Mescid-i Aksa'nın kendisine ayrıntısıyla gösterildiğini belirtmesi burada bir mabedin varlığını düşündürmektedir. Hassaten müfessirler ve muhaddisler, Hz. Peygamber'in burada namaz kıldırıldığını da kabul etmektedir. Kudüs'te söz konusu mabedin Beytü'l Makdis olduğuna dair pek çok sahih hadis ve tarihi rivayetler mevcuttur. Dolayısı ile Hz. Peygamber'in sarf ettiği sözlerini göz ardı etmek ve mabedin olmadığını söylemek sadece bir iddia olsa gerektir.

Kaynakça

Ackroyd, Peter R. *Exile and Restoration/A Study of Hebrew Thought of the Sixth Century B.C.*, Philadelphia: TheWestminster Press, 1975.

⁶⁶ İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azîm*, (thk. Seyyid Muhammed Seyyid vd., Kahire, Dârü'l-Hadîs, 2002, c. V), s. 44.

⁶⁷ İbn Kesir, 1998: IX, 656).

⁶⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, XX, 247 (no: 37727); Ahmed b. Hanbel, 1995: I, 309; Ebu Bekir Amed b. Hüseyin Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa*, (nşr: Abdulmut'î Kal'acî, Beyrut:1988) c. II, 363-64.

- Agus, A., "Judaism", *Historical Atlas of the Religions of the World*, Newyork: Macmillan Publishing Co. 1974, ss. 147-148.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybani, (241/855), "el-Müsned", el-Mektebetü'l-İslami, 1405/1984, Beyrut.
- Alalu, Suzan, *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik ve Yayın A.Ş, 2001.
- Altun, İsmail "Hz. Peygamber Döneminde Kudüs'te Mescid-i Aksa Var mıydı?", *Turkish Studies* 12/2 (2017): 1-22.
- Beyhakî, Ebu Bekir Amed b. Hüseyin, *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi's-Şerîa*, (nşr: Abdulmut'î Kal'acî, Beyrut:1988) c. II.
- Bozkurt, Nebi, "Kur'an ve Sünnet'te Mescid Kavramı", *Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami-İlmi Toplantı*, Üsküdar, 18-19 Ekim 2008, ss. 85-92.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, Kitâbu ehâdisi'l-enbiyâ, 60/10.
- Christopher, Hollis, Brownrigg, Ronald, *Holy Places*, New York: Frederick A. Praeger Publisher, 1969.
- Duckworth, H. T. F., *The Church of the Holy Sepulchre*, London: Hodder and Stoughton, 1922.
- Genç İlahiyat Programı, Konuk: Şaban Ali Düzgün, 02.11.2015), <https://www.youtube.com/watch?v=wbooiBJRDJY> (28.03.2017)
- Grintz, Yehoshua, "Temple, First Temple", *Ejd*, Celil Roth (ed.), Jerusâlem: Keter Publishing House, 1978.
- Güç, Ahmet, "Mâbed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi DİA*, c.XXVII, ss. 276-280.
- Güç, Ahmet, *Dinlerde Mabet ve İbadet*, 2. Basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Hamevi, Ebu Abdullah Şehabeddin Yakut b. Abdullah Yakut 626/1229), *Mu'cemü'l-Buldan* I, 3, tahkik: Ferid Abdü'l-Aziz el-Cünci, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y, Beyrut.
- Hamidullah, Muhammed, *el-Vesâikü's-Siyâsiyye li'l-Ahdî'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, 5. bsk., Beyrut, Dârü'n-Nefâis, 1985.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yay, 2004.
- Harman, Ö. Faruk, "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, c. XXVI, ss. 323-327.
- Hasanoğlu, Eldar, "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/2, 2015: 127.
- Hoglund, Kenneth G., *Achamenid Imperial Administration in Syria-Palestine and the Missions of Ezra and Nehemiah*, Atlanta: Scholars Press, 1992.
- İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Seyyid Muhammed Seyyid vd., Kahire, Dârü'l-Hadîs, 2002, c. V.

- İbn Kesir, (1998). *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Cize.
- İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed (2006). *el-Musanef*, thk. Muammer Avvâme, Beyrut.
- Johnson, Poul, *A History of the Jews*, London: Harper Collins Publishers Ltd, 1987.
- Kristianpoller, Alexander, *Temple in Talmud in Midrash*, Isaac Landman, Newyork: 1948.
- Margolis Max, Marx, Alexander, *A History of the Jewish People*, Cleveland and Newyork: Meridian Books, 1962.
- Mathews, Shailer, Birney, Gerald, "Holy Sepulchre", *A Dictionary of Religion and Ethics*, NewYork: The Macmillan Comp, 1921, s.207.
- Maxwell, Miller J., Hayes, John Haralsın, *A History of Ancient Israel and Judah*, Philadelphia: The Westminster Press, 1986.
- Müslim b. Haccac, Ebu'l-Hasen, *es-Sahih*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut (ty).
- Nesai, Ebu. Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, (303/915), "*Sünenü'n-Nesai Mücteba*" Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, t.y, Beyrut.
- Nigosian, S. A., *World Religions*, Edwarld Arnold (drl.), London, 1975.
- Örenç, Aşır, "Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın Faziletine Dair Hadisler ve Yorumu", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/ 22, 2016, ss.133-150.
- Fahreddin, Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr.1981) c. XX.
- Richardson, Peter, *Herod: King of the Jews and Friend of the Romans*, Columbia: University of South Carolina Press, 1996.
- Sack. Ronald H., *Images of Nebuchadnezzar*, London: Susquehenna University Press, 1991.
- Schiffman, Lawrence H., *From Text to Tradition, a History of Judaism in Sccond Temple and Rabbnic Times*, USA: Ktav Publishing House, 1991.
- Spence-Jones, H. D. M., *The Early Christians in Rome*, (NewYork: John Lane Comp. 1911), s. 77.
- Yiğitoğlu, Mustafa, *Yahudilikte Tanrı'nın Yeri: Semavi Mabel*, İstanbul: Bayem Ajans, 2011.
- Yonah, Michael Avi, "Temple, Second Teple, From the Roman Conquest until the Destruction", *Ejd*, Celil Roth (ed.), Jarusâlem: Keter Publishing House Jerusâlem Ltd 1978, s. 960.
- Zerkeşi, Muhammed b. Abdillah, *İ'lâmu's-Sâcid bi Ahkâmi'l-Mesâcid*, thk. Ebu'l-Vefâ Mustafa el-Merâğî, Kahire: 1999.

